

نشر مجمع ذخائر اسلامی
با همکاری مؤسسه آل البيت (عليهم السلام) لإحياء التراث
به مناسبت اولین همایش بین المللی میراث مشترک ایران و عراق
اسفند ۱۳۹۳ ش / مارس ۲۰۱۵ م

د پرخانو اولين هماغش پښتو ملي ميراث شترک ايران عراق ايران قم

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه	فقيه بحرالعلوم، محمد مهدي، ۱۲۵۱ -
عنوان و نام پديدآور	مرارات فرزندان بلا فصل ائمه (ع) در عراق / محمد مهدي فقيه بحرالعلوم.
مشخصات نشر	قم: مجمع ذخائر اسلامي، ۲۰۱۵ م. = ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهري	۲۶۴ ص.
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۹۸۸-۷۷۰-۸
وضعيت فهرست نويسي	فها
يادداشت	اين کتاب به مناسبت اولين هماغش پښتو ملي ميراث شترک ايران و عراق منتشر شده است.
يادداشت	کتابنامه: ص. [۲۲۴] - ۲۶۹؛ همچنين به صورت ريپروس.
موضوع	امامزادگان -- عراق -- سرگذشتنامه
موضوع	امامزاده‌ها -- عراق
موضوع	عراق -- آثار تاريخي
رده بندي کنگره	۹۷۸-۹۶۴-۹۸۸-۷۷۰-۸
رده بندي ديويي	۷۶۴/۲۹۷
شماره کتابشناسي ملي	۳۷۳۲۹۴۳

کلیه حقوق این اثر تحت قانون کمی رایت بوده و ترجمه یا جاب تمام یا بخشی از مطالب آن و نیز درج تمام یا بخشی از آنها در ضمن بانکهای اطلاعاتی و تهیه برنامه‌های رایانه‌ای یا استفاده مطالب و تصاویر در اینترنت و دیگر ابزار و ادوات، به هر نحوی، بدون اجازه قبلی ناشر بصورت کتبی، ممنوع می‌باشد.

© MAJMA AL-DAKAAIR AL-ISLAMYYAH, 2015

All rights reserved. No part of this book may be reproduced or translated in any form, by print, internet, photo print, microfilm, CDs or any other means without written permission from the publisher

مجمع ذخائر اسلامی - قم، ایران
با همکاری مؤسسه آل البيت عليهم السلام لاحياء التراث

مزارات

فرزندان بلافضل ائمه (ع) در عراق

محمد مهدی فقیه بحر العلوم

چاپ: ظهور / صحافی: نفیس

نشر: مجمع ذخائر اسلامی - قم

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۳ ش (۲۰۱۵م)

ISBN: 978-964-988-770-8

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۹۸۸-۷۷۰-۸

ارتباط با ناشر

قم: خیابان طالقانی (آذر) - کوی ۲۳ - پلاک ۱ - مجمع ذخائر اسلامی

تلفن: ۰۹۱۲۲۵۲۴۳۳۵ +۹۸۲۵۳۷۷۰۱۱۱۹ دورنگار: ۰۹۸۲۵۳۷۷۱۳۷۴۰

نشانی پایگاههای اینترنتی:

www.zakhair.net

www.mzi.ir

info@zakhair.net

info@mzi.ir

قیمت: ۴۲.۰۰۰ تومان / ۴۶ دلار

فهرست مطالب

۹	مقدمه
۱۳	۱. آمنه، رقیه و زهرا، دختران امام حسن علیه السلام / نجف / خیابان سور
۱۳	۲. ابراهیم فرزند امام حسن علیه السلام / سماوه / داخل شهر
۱۴	۳. ابراهیم فرزند امام جعفر صادق علیه السلام / موصل / خارج از قلعه
۱۵	۴. ابراهیم فرزند امام موسی کاظم علیه السلام / حله / حی الجمهوری
۱۶	۵. ابوهاشم فرزند محمد حنفیه / ابوصخیر / حیره
۱۷	ابوهاشم عبدالله کیست؟
۲۰	۶. احمد فرزند امام موسی کاظم علیه السلام / دیالی / ابوصیدا
۲۰	۷. احمد فرزند امام موسی کاظم علیه السلام / سماوه / بیضه
۲۱	۸. احمد فرزند امام موسی کاظم علیه السلام / طوزخورماتو / غرب شهر
۲۱	۹. احمد فرزند امام موسی کاظم علیه السلام / کربلا / تقاطع خیابان جمهوری و خیابان محیط
۲۲	۱۰. اخرس فرزند امام موسی کاظم علیه السلام / کربلا / ابراهیمیه
۲۴	۱۱. اسحاق فرزند امام موسی کاظم علیه السلام / عوجه / بین دو کوه
	۱۲. اسماعیل فرزند امام موسی کاظم علیه السلام / کربلا / پس از تقاطع خیابان جمهوری و
۲۸	خیابان محیط
۲۹	۱۳. اسماعیل فرزند امام موسی کاظم علیه السلام / بغداد / نزدیک مدرسه مستنصریه
۳۴	۱۴. ام کلثوم دختر امام علی علیه السلام / موصل / نزدیک قلعه موصل
۳۵	۱۵. اولاد الحسن علیه السلام / کوفه / به سمت مسجد سهله
۳۸	۱۶. بکر بن علی علیه السلام / حله / کفل
۳۹	۱۷. جعفر کذاب فرزند امام هادی علیه السلام / سامرا / حرم امامین عسکریین علیه السلام

۱۸. حامد و محمود، فرزندان امام حسن مجتبیٰ (ع) / موصل / غرب شهر موصل ۴۳
۱۹. حسین فرزند امام علی هادی (ع) / سامرا / حرم امامین عسکریین (ع) ۴۳
۲۰. حکیمه دختر امام جواد (ع) / سامرا / حرم امامین عسکریین (ع) ۴۴
۲۱. حمزه فرزند امام علی (ع) / موصل / جبلیه ۵۳
۲۲. خدیجه دختر امام علی (ع) / کوفه / ورودی مسجد کوفه ۵۳
۲۳. دختر امام حسن (ع) / نجف / محله حویش ۵۴
۲۴. رقیه و ام کلثوم، دختران امام حسن (ع) / موصل / سوق الصیاغ ۵۴
۲۵. زید فرزند امام زین العابدین (ع) / حله / کفل ۵۵
- تاریخ تولد زید (ع) ۵۶
- تاریخ تولد و شهادت زید ۵۶
- مادر زید ۵۷
- القاب زید ۵۸
- همسر و تعداد فرزندان زید ۶۶
۲۶. زید فرزند امام زین العابدین (ع) / موصل / نزدیک سور موصل ۶۷
۲۷. زید فرزند امام موسی کاظم (ع) (زید النار) ۶۷
- زندگانی زید ۶۸
۲۸. سلطان علی / بغداد / منطقه مربعه ۷۴
- ۱- علی بن امام محمد باقر (ع) ۷۵
- ۲- علی بن اسماعیل بن امام جعفر صادق (ع) ۷۷
- ۳- علی بن محمد دیباج بن امام صادق (ع) ۷۹
- ۴- سلطان علی مشعشی ۷۹
- ۵- سلطان سید علی رفاعی ۸۰
- شرح حال سلطان علی ۸۳
۲۹. شریفه دختر امام حسن (ع) / حله / ابو غرق ۸۴
۳۰. شریفه دختر امام حسن (ع) / حله / منطقه جربوعیه ۸۵

۳۱. طاهر فرزند امام زین العابدین علیه السلام / بغداد / مدائن ۸۵
۳۲. عباس ابوکله فرزند امام موسی کاظم علیه السلام / شطره / ابوغریط ۸۷
۳۳. عبدالله باهر فرزند امام سجاد علیه السلام / موصل / محله شیخ فتحی ۹۶
- عبدالله الباهر کیست؟ ۹۸
۳۴. عبدالله فرزند امام موسی کاظم علیه السلام / غماس / ابوطیخ ۱۰۲
- عبدالله بن موسی علیه السلام کیست؟ ۱۰۲
۳۵. عبدالله فرزند امام موسی کاظم علیه السلام / کربلا / سمت راست تقاطع خیابان جمهوری و خیابان محیط ۱۰۶
۳۶. عبدالله فرزند امام هادی علیه السلام / بعقوبه / دوره الکبیر ۱۰۷
۳۷. عبیدالله فرزند امام علی علیه السلام / شهر عزیر / مذار ۱۰۷
- شرح حال عبیدالله ۱۰۹
- پیش گویی امیر مؤمنان علی علیه السلام ۱۱۰
- عبیدالله نزد مختار ثقفی ۱۱۰
- خوشحالی مصعب از حضور عبیدالله ۱۱۱
- عبیدالله، مدعی خلافت ۱۱۱
- چگونگی مرگ عبیدالله ۱۱۴
- توضیح یک اشتباه ۱۱۵
۳۸. علی فرزند امام هادی علیه السلام / موصل / باب سنجار ۱۱۸
۳۹. عمر اشرف فرزند امام زین العابدین علیه السلام / ناصریه / منطقه بطحا ۱۱۹
- عمر اشرف از منظر علمای رجال ۱۲۲
- سخاوت عمر اشرف ۱۲۶
- اعتدال عمر اشرف ۱۲۶
- محل دفن فاطمه زهرا علیه السلام ۱۲۷
- خشنودی امام سجاد علیه السلام از مختار ۱۲۷
- زن، فرزندان و اعقاب عمر اشرف ۱۲۸

۴۰. عمران بن علی علیه السلام / حله / بابل ۱۳۰
۴۱. عمران بن علی علیه السلام / نجف / محله حویش ۱۳۱
۴۲. عون و عبدالله فرزندان امام هادی علیه السلام / دیالی / ناحیه وجهیه ۱۳۱
۴۳. فاطمه دختر امام حسین علیه السلام / موصل / قبرستان خاندان «نقیب» ۱۳۲
۴۴. فرزندان امام موسی کاظم علیه السلام / کاظمین / حرم امام موسی کاظم علیه السلام ۱۳۲
۴۵. قاسم فرزند امام حسن علیه السلام / مسیب / منطقه عتیقات ۱۳۹
۴۶. قاسم فرزند امام موسی کاظم علیه السلام / حله / شهر القاسم ۱۴۵
۴۷. محسن پسر امام حسین علیه السلام / موصل / شمال بافت قدیمی ۱۵۳
۴۸. محمد اصغر فرزند امام زین العابدین علیه السلام / کوفه / منطقه بلوش ۱۵۴
۴۹. محمد اصغر فرزند امام موسی کاظم علیه السلام / دیالی / ابوصیدا ۱۵۶
۵۰. محمد حنفیه فرزند امام علی علیه السلام ۱۵۷
۵۱. محمد عابد فرزند امام موسی کاظم علیه السلام / سامرا / دور ۱۵۷
- محمد عابد کیست؟ ۱۶۰
- مزارات منسوب به محمد بن موسی علیه السلام ۱۶۵
- مدفن محمد بن موسی علیه السلام در شیراز ۱۶۷
- ابراهیم مجاب فرزند محمد عابد ۱۷۵
- آرامگاه ابراهیم مجاب ۱۸۱
۵۲. محمد فرزند امام موسی کاظم علیه السلام / دیالی / عواتق ۱۸۶
۵۳. محمد فرزند امام علی هادی علیه السلام / سامرا / بلد ۱۸۶
۵۴. معد فرزند امام هادی علیه السلام / واسط / شهر نیل ۱۹۶
۵۵. هادی فرزند امام موسی کاظم علیه السلام / کرکوک / داقوق ۱۹۷
۵۶. هارون فرزند امام موسی کاظم علیه السلام / حله / خارج شهر ۱۹۷
۵۷. هدیه دختر امام حسن عسکری علیه السلام / محاویل / ابتدای شهر ۲۰۸
۵۸. یحیی فرزند امام علی علیه السلام / حله / شهر القاسم / منطقه الهاشمیه ۲۰۸
- فهرست منابع ۲۱۱

مقدمه

سرزمین عراق، خاستگاه تمدن‌های کهن بین‌النهرین که از تمدن‌های مهم باستانی بشر بوده، از اهمیت ویژه‌ای در تاریخ، برخوردار بوده است. این سرزمین پس از اسلام، مدتی در زمان خلافت امام علی علیه السلام و پس از ایشان در دوره خلفای عباسی، سال‌ها به مرکز خلافت پهناور اسلامی تبدیل شد و این مسئله، عاملی برای شکل‌گیری تعدادی از مراکز مهم علمی و فرهنگی جهان اسلام، نظیر کوفه، بصره، واسط و بغداد در این سرزمین گردید. این شهرها در طول قرون اولیه اسلامی، خاستگاه بسیاری از مذاهب کلامی و فقهی، گرایش‌های فکری، جنبش‌های سیاسی و جریان‌های اجتماعی بوده است.

بی‌تردید، انتخاب کوفه به عنوان مرکز خلافت از سوی امیرمؤمنان علیه السلام و حضور امامان شیعه علیهم السلام و به خاک سپردن ایشان در این سرزمین و نیز قیام‌های شیعیان و سادات علوی، عوامل تأثیرگذاری در تبدیل شدن عراق به یکی از مراکز مهم تشیع بوده است. در طول مراحل تاریخی مختلف نیز شاهد شکل‌گیری حوزه‌های مهم فقهی و علمی شیعه در کوفه، بغداد و حله در قرون اولیه و میانی، و دو حوزه مهم نجف و کربلا در قرون متأخر بوده‌ایم.

بدین ترتیب، وجود مساجد متبرکه و عتبات عالیات شیعه و مقام‌های ائمه علیهم السلام و قبور و زیارتگاه‌های بسیاری از سادات و امامزادگان و نیز علمای بزرگ شیعه و حتی ائمه مذاهب اهل سنت، نظیر ابوحنیفه و صوفیان بزرگ جهان اسلام، نظیر عبدالقادر گیلانی در خاک عراق، آن را به یکی از مقاصد مهم گردشگری دینی مسلمانان، از سرتاسر جهان اسلام تبدیل کرده است و همین مسئله، لزوم پژوهش در این موضوع را اقتضا می‌کند.

با وجود حجم نسبتاً بالای آثاری که تاکنون درباره تاریخچه عتبات عالیات و زیارتگاه‌های عراق یا مزارات برخی شهرهای آن، به نگارش درآمده است، هنوز اثر پژوهشی یا تألیفی که دربرگیرنده بیشترین تعداد از زیارتگاه‌های موجود در خاک عراق باشد، منتشر نشده است. هدف از نگارش کتاب حاضر، برطرف کردن این کمبود و پاسخگویی به نیاز موجود در این زمینه بوده است.

با توجه به لزوم سرعت‌بخشی در تهیه این اثر و ارائه هرچه سریع‌تر آن به همایش بین‌المللی میراث مشترک ایران و عراق و نیز فرصت محدودی که با در نظر گرفتن گستردگی و حجم بالای کار، برای پژوهش و نگارش این اثر در اختیار داشتیم، طبیعی است که این نوشتار خالی از کاستی نباشد. اما امیدواریم بتوانیم در چاپ‌های بعدی کتاب، این کاستی‌ها را برطرف سازیم و در فرصت مناسب نیز تحقیقات میدانی لازم را برای بازدید از زیارتگاه‌ها و اطلاع از آخرین وضعیت آنها، به عمل آوریم.

در این پژوهش، تلاش شده است تا همه زیارتگاه‌هایی که به فرزندان بلا فصل ائمه علیهم السلام در کشور عراق قرار دارد و در منابع در دسترس به آنها اشاره شده است، بررسی شود. در بررسی هر زیارتگاه، آدرس، شرح حال صاحب زیارتگاه، بررسی

اعتبار و سند زیارتگاه، تاریخچه و توصیف معماری آن، بیان شده است. گفتنی است که متأسفانه، گروه‌های تکفیری و تروریستی، برخی زیارتگاه‌های معرفی شده در این کتاب را تخریب کرده‌اند.

در پایان از تلاش‌های همکار محترم جناب آقای احمد خامه یار که در معرفی برخی از امامزادگان ما را یاری داده‌اند تشکر و قدردانی شود امید است این اثر مورد توجه صاحب نظران قرار گیرد.

محمد مهدی فقیه بحر العلوم

زمستان ۱۳۹۳